การอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธของชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

Forest Conservation Buddhist Ban Nong Bua Community Chang Phueak Sub-district Suvarnabhumi District Roi Et Province

พระอธิการสมัย ปภสฺโร
Phra Athikan Samai Pabhasāro
สังเวียน สาผาง
Sangwien Sapang
พระครูปลัดสมหมาย อตฺตสิทฺโธ
Pharkhruphalad Sommai Addhasitdho
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
mahachulalongkornrajavidyalaya university Roi Et Buddhist college
E-mail: phraathikansamai@gmail.com

(**Received**: December 4, 2022/ **Revised**: December 31, 2022/ **Accepted**: December 31, 2022)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธของชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธของชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาของป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว เป็นป่าชุมชนค่อนข้างใหญ่มีเนื้อที่ประมาณ 1200 ไร่ และระบบนิเวศน์ก็ยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่ เมื่อประมาณ พ.ศ.2551-2555 มีผู้ไม่หวังดีได้ลักลอบตัดไม้พะยูงอยู่เรื่อย ๆ ชาวบ้านพบเจอแต่ต้นตอก็นำมาเล่าขานกันในหมู่บ้าน แรก ๆ ไม่มีใครใส่ใจนัก ต่อมาถี่ขึ้นตัดทีละหลายต้น จึงได้เกิดความตระหนักหวงแหนป่าชุมชนของตนเอง ชาวบ้านจึงได้จัดตั้งหน่วยจิตอาสาพิทักษ์ป่าชุมชนขึ้น หรือ ชุดคุ้มครองป่าชุมชน โดยมีการจัดตั้งเวรยามเฝ้าระวังตามจุดสำคัญต่าง ๆ 40 คน

ต่อมาทางหน่วยงานรัฐ คือ กอ.รมน., ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด, หน่วยงานรัฐ เช่น ก.พ.ร.รวมทั้งพระอาจารย์ ดร.แสงจันทร์ แห่งวัดป่าดงทำเลใหญ่ และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดร้อยเอ็ด เข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ปัจจุบันมีอาสาสมัครเพิ่มเป็น 70 คน ที่ล้วนแต่เป็นลูกหลาน ญาติพี่น้องของคนในหมู่บ้านหนองบั่ว สลับกันมาเข้าเวรอย่างเข้มแข็ง จนสามารถรักษาต้นพะยูงที่เหลืออยู่ประมาณ 1426 ต้น เอาไว้ได้ ปัจจุบันปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยูงในพื้นที่ป่าดอนทำเลลดลงมาก ส่งผลให้พื้นที่ป่าและปริมาณไม้พะยูงเพิ่มสูงขึ้น สามารถขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่นได้ รวมทั้งประชากรในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการอนุรักษ์ป่าชุมชนจนได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติจากสถาบันต่าง ๆ หลายรางวัล เช่น รางวัลราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) “ธงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต” ปี 2560 รางวัลเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.) ประเภทรางวัลดาวรุ่งดีเด่นประจำปี

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ป่า; เชิงพุทธ; ระบบนิเวศน์

Abstract

The purposes of this thesis were 1] A study the condition of forest problems in Ban Nong Bua community Chang Phueak Subdistrict Suvarnabhumi District Roi Et Province 2] A study the Buddhist forest conservation method of Ban Nong Bua community Chang Phueak Subdistrict Suvarnabhumi District Roi Et Province 3] A study the Buddhist forest conservation model of Ban Nong Bua community Chang Phueak Subdistrict Suvarnabhumi District Roi Et Province. A studying the information from the document and interview

The results of this research revealed that Problems in Ban Nong Bua Community Forest It is a rather large community forest with an area of approximately 1200 rai and the ecosystem is still fertile. Around the year 2008-2012 There are people who don't want good intentions to smuggle down the canopy trees all the time. The villagers found the root cause and told the story in the village. At first, no one paid much attention. Later, more often, cut several trees at a time, Therefore there has been an awareness of cherishing their own community forests. The villagers therefore set up a community forest protection volunteer unit or a community forest protection kit 40 guards were set up at various key points. Later, government agencies are ISOC, Roi Et governor, government agencies such as OCSC, including Phra Achan Dr. Saeng Chan of Wat Pa Dong, a large area and the Office of Natural Resources and Environment, Roi Et Province come in to provide full assistance in various fields. At present, there are more than 70 volunteers who are all children, grandchildren, relatives of people in Nong Bua Village. Alternating to work vigorously until able to maintain the remaining 1426 rosewood trees. At present, the problem of illegal cutting of Siamese rosewood trees in the upland forest area is greatly reduced. As a result, forest areas and rosewood trees increased. can be extended as a source of learning model for other communities Including the people in the area, the income has increased from the conservation of community forests until receiving many honorary awards from various institutions, For example, the People's Forest Protection Volunteer Award (RorT-hor.Por.) "Flags Protecting the Forest for Preserving Lives" in 2017, the Natural Resources and Environment Protection Volunteer Network Award (DHSO), in the category of the Outstanding Rising Star Award of the yea

Keywords: forest conservation; Buddhist; ecosystem

1. บทนำ

ป่าไม้ชุมชนบ้านหนองบั่วเป็นทรัพยากรที่สำคัญของบ้านหนองบั่ว และระบบนิเวศน์ เพราะเป็นเสมือนปอดของชุมชน นอกจากนี้ป่ายังมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ เพราะเป็นแหล่งกำเนิดของปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคของชุมชน รวมทั้งสัตว์ด้วย กล่าวได้ว่าการที่ชุมชนและสัตว์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสุขสบายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็เพราะได้อาศัยป่าชุมชนนี้เอง หากขาดป่าก็ไม่อาจเป็นอยู่อย่างสุขสบายได้ หรือเป็นอยู่ได้ด้วยความยากลำบาก ปัจจุบันระบบนิเวศวิทยากำลังถูกทำลายลงเรื่อย ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์และชุมชน ชาวชุมชนจึงต้องมีการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชุมชนไว้ ในสภาวการณ์ในปัจจุบันนี้เป็นที่แน่ชัดแล้วว่า เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เพราะมีการตัดไม้ทำลายป่ามาก ก่อให้เกิดผลกระทบในภายหลังหลายประการ เช่น ความแห้งแล้ง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากความเข้าใจผิดของคนในชุมชนและความโลภของมนุษย์นั่นเอง อย่างไรก็ตาม หากต้องการให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคตจะต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดี แม้ป่าชุมชนก็เช่นเดียวกัน เมื่อชุมชนและมนุษย์รู้จักการใช้ประโยชน์จากป่า ก็ควรที่จะมีการจัดการป่าด้วย เพื่อให้ป่านั้นอำนวยประโยชน์ แก่คนในชุมชนในทางที่ถูกต้องและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ในอดีตมนุษย์และชาวชุมชนก็รู้จักการจัดการป่าแล้ว เช่น การเคารพต่อปู่ย่า ตายาย การบวชต้นไม้ เป็นต้น นับว่าเป็นกุศโลบายที่ดีในการรักษาป่าของมนุษย์เพราะสำมารถยับยั้งการตัดไม้ทำลายป่าได้ดีในระดับหนึ่ง และปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ก็เป็นผลดีต่อการรักษาป่าชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2509 จนถึงอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2559 การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นนั้นล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้นแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ .ศ. 2555 – พ .ศ. 2559 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2555) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยมีเป้าหมายหนึ่งคือการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของพื้นฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพโดยรักษาพื้นที่อนุรักษ์ป่าไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 19 เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศนอกจากนี้ยังมีแนวทางการพัฒนาการคุ้มครองป้องกันรักษาฟื้นฟูป่าไม้และเขตอนุรักษ์โดยอนุรักษ์พื้นที่เปราะบางที่มีความสำคัญเชิงนิเวศสร้างพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างป่าวางระบบเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำและการใช้สารเคมีส่งเสริมเครือข่ายอนุรักษ์ป้องกันการบุกรุกป่า และส่งเสริมหลักการให้ชุมชนอยู่ร่วมกับป่า ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับชาวบ้านและผู้นำชุมชนเมื่อสมัยพุทธกาล การดำรงพระชนม์ชีพ ของพระพุทธเจ้า และพระสาวกนั้นเป็นไปอย่างกลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นภาพลักษณ์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติป่าไม้ โดยที่มนุษย์ต้องอาศัยและพึ่งพาอยู่กับป่าไม้ เพราะป่าไม้นั้นเป็นที่มา ของปัจจัย 4 กล่าวคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค สิ่งเหล่านี้ มนษุย์จำเป็นต้อง อาศัยและปฏิสัมพันธกับป่าไม้โดยตลอด หากมนุษย์ไปทำลายป่าไม้ ป่าไม้ที่มนุษย์พากันทำลายในลักษณะต่าง ๆ นั้นก็จะสะท้อนย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้น เมื่อมนษุย์มองสรรพสิ่ง แบบองค์รวม (Holistic) กล่าวคือ มองเห็นว่าทุกสิ่งในโลกล้วนเชื่อมโยงสมานหรือสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวแล้ว จะเป็นเหตุให้มนุษย์ไม่ทำลายป่าไม้ นอกจากนั้น มนุษย์จะหันมาช่วยกันปกป้องมิให้ถูกทำลาย เพื่อมนษุย์กับชุมชน และธรรมชาติจะได้ดำรงอยู่ยืนยาวต่อไป

ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับป่าไม้ชุมชนนั้นมีความเป็นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ป่าไม้นั้นสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นดิน ทำให้ฝนตก เมื่อฝนตกป่าไม้ก็ช่วยอุ้มน้ำไว้ไม่ให้น้ำท่วมฉับพลัน เป็นกลไกทางธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กัน ถ้าขาดป่าไม้ฝนก็จะแล้ง พืชพรรณก็ไม่เกิด ถ้าฝนตกมาน้ำก็จะท่วม ถ้าไม่มีป่าสัตว์ก็อยู่ไม่ได้ มีความสัมพันธ์กันตลอดทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท คือ ทุกสิ่งทุกอย่างอาศัยกันและกันเกิด ไม่มีสิ่งใดอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นก็มี เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนั้นก็ดับ จึงชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของธรรมชาติว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า ข้าพึ่งเจ้า บ่าวพึ่งนาย” ในทำนองกลับกันว่า “นายพึงบ่าว เจ้าก็พึ่งข้า ป่าก็พึ่งเสือ เรือก็พึ่งน้ำ” นั้นแสดงให้เห็นว่า สิ่งแวดล้อมธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้นั้น ถ้าหากมนุษย์ไม่เข้าไปทำลาย ความสมดุลก็จะเกิดขึ้น จะมีป่าไม้ มีสัตว์ป่า มีอากาศที่บริสุทธิ์ ความอุดมสมบูรณ์ก็เกิดขึ้น พุทธศาสนาโดยพระสงฆ์จึงถือว่ามีความสำคัญต่อการช่วยฟื้นฟูให้สภาพป่าไม้ยังคงเขียวขจีคงอยู่ตลอดทั้งช่วยในการส่งเสริมให้ชุมชน ได้ร่วมกันอนุรักษ์หวงแหนป่าไม้ในชุมชนโดยการเทศนาบอกกล่าวชี้ให้เห็นคุณเห็นโทษและประโยชน์ของป่าไม้ชุมชน และการอนุรักษ์ป่าชุมชน (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2538: 8-9)

พระสงฆ์คือผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวบ้านและชุมชน เพราะพระสงฆ์ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต คือเป็นผู้สั่งสอนชาวบ้านให้รู้จักผิดชอบชั่วดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน คือให้ละความชั่ว ตั้งตนอยู่ในคุณงามความดี และพัฒนาจิตของตนให้สงบสุข นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดีอีกด้วย โดยเฉพาะการแนะนำและเป็นผู้นำพาชาวบ้านทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น และมักจะทำได้ประสบความสำเร็จกว่าหน่วยงานของรัฐ เพราะพระสงฆ์ทำด้วยจิตวิญญาณ ทำในฐานะผู้ให้ ไม่ใช่สักแต่ว่าทำตามนโยบายหรือโครงการเท่านั้น ซึ่งโดยมากไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการจัดการป่าชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ดี ซึ่งจะได้เห็นการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการทำงานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้แบบผสมผสานระหว่างศาสตร์สมัยใหม่และพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักการของพระพุทธศาสนาจะอำนวยประโยชน์ในระยะยาว ไม่มีผลกระทบเหมือนกับแนวคิดหรือหลักการตามศาสตร์สมัยใหม่ (พระครูพิพิธจารุธรรม และ คณะ, 2557)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในการจัดการป่าชุมชน เช่น พระคำเขียน สุวณฺโณ เป็นต้น ปัจจุบันมีพระสงฆ์ที่สืบทอดอุดมคติในการทำงานของท่านหลายรูป เช่น พระไพศาล วิสาโล แห่งวัดป่าสุคโต อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น โดยเฉพาะจังหวัดร้อยเอ็ดมีป่าชุมชนในทะเบียนทั้งสิ้น 253 แห่ง (กรมป่าไม้, 2560) และเป็นพื้นที่ที่มีกรณีการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนที่มีความโดดเด่นระดับแนวหน้าในภาคอีสาน คือป่าชุมชนหนองบั่ว อำเภอสุวรรณภูมิ ซึ่งปัจจุบันได้รับรางวัลโล่สีเขียว ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันถึงความสำเร็จในการจัดการป่าและอนุรักษ์ป่าชุมชน นอกจากนี้วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดก็ได้ทำความตกลงร่วมมือกับเครือข่ายป่าชุมชนในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด เช่น ป่าชุมชนโรงเรียนศรีธวัชบุรี เป็นต้น ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนางานด้านการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองคูในระดับที่สูงขึ้นไป ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านหนองบั่วของพระสงฆ์ในชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มาปรับใช้กับป่าไม้ชุมชนบ้านหนองคู ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งป่าชุมชนบ้านหนองคูเป็นป่าที่เสื่อมโทรมมาหลายปีแล้ว ผู้วิจัยและชาวชุมชนบ้านหนองคูตลอดจนผู้นำในท้องถิ่นมีความประสงค์จะฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านหนองคูขึ้น เพื่อประโยชน์ของชาวชุมชนที่จะได้ป่าไม้กลับคืนมาและพืชผักผลไม้ตลอดถึงสัตว์ป่าทั้งหลายก็จะได้กลับมาอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยเห็นว่าการบำรุงรักษาป่าของชาวบ้านหนองบั่วเป็นวิธีการที่น่าสนใจ และชาวบ้านมีวิธีการบำรุงรักษาป่าอย่างไร จึงทำให้ป่าชุมชนบ้านหนองบั่วมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น และ

ชาวบ้านต่างก็มีความสามัคคีและพร้อมใจกันจัดตั้งชมรมต่าง ๆ ในหมู่เพื่อที่จะช่วยกันทำหน้าที่รักษาป่าชุมชน ชาวชุมชนบ้านหนองบั่วมีวิธีดำเนินการอย่างไร ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิธีการอนุรักษ์ป่าชมชุนของชาวบ้านหนองบั่ว

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธของชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธของชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาหลักการและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ตามแนวพระพุทธศาสนา จากคัมภีร์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย

3.1 ขอบเขตการศึกษา

1) ด้านเอกสาร

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 เป็นเอกสารหลัก และข้อมูลทุติยภูมิที่เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ ตำรา เอกสารงานวิจัย บทความ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

2) ด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาวิธีการจัดการและอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธของชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด การดำเนินการวิจัยซึ่งมุ่งเน้นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนตลอดถึงความร่วมมือจากชาวบ้านและชุมชนในท้องถิ่น

3) ด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่ โดยใช้หลักเกณฑ์คัดเลือกพื้นที่ศึกษาดังต่อไปนี้

(1) เป็นพื้นที่มีสภาพป่าเสื่อมโทรม

(2) เป็นพื้นที่มีพระสงฆ์และชุมชนมีความสนใจในการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์แล้วพบว่า ชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เข้าหลักเกณฑ์ทุกประการ จึงได้เลือกเป็นพื้นที่ศึกษา

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant)

ประชากรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชาวบ้านหนองบั่ว ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลัก

1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ บุคคลที่เป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาโดยตรง เลือกแบบเจาะจงเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญ คือ นักวิชาการและชาวบ้านบ้านหนองบั่ว จำนวน 25 รูป/คน ดังต่อไปนี้

(1) พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป

(2) นักวิชาการ จำนวน 4 คน

(3) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน

(4) ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 13 คน

รวมจำนวนทั้งสิ้น 25 รูป/คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวม

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชน บ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป เพื่อแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชน บ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

2) แบบบันทึกการสังเกต แบบบันทึกการสังเกตการณ์กิจกรรม

ในส่วนของเครื่องมือเสริมในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เทคนิคการถ่ายภาพประกอบการเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่

1) การรวบรวมข้อมูลเอกสาร การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (การวิจัยเชิงสำรวจ) ในส่วนของการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดในการศึกษา ดังนี้

(1) ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารและหลักฐานจากคัมภีร์ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตลอดจนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว

(2) ศึกษาวิเคราะห์การอนุรักษ์ป่าชุมชนและแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

(3) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นขั้นตอนหลังจากการศึกษาทางเอกสารแล้ว มีวิธีการเก็บข้อมูลตามลักษณะของเครื่องการวิจัย ครอบคลุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ระบุไว้คือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มอุบาสก-อุบาสิกา และชาวบ้านหนองบั่วใหญ่ จำแนกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

(2) แบบบันทึกการสังเกต

ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม มีขั้นตอนดังนี้

(1) สำรวจพื้นที่ที่มีป่าชุมชนกำลังจะเสื่อมโทรม

(2) กำหนดพื้นที่ในการวิจัย ซึ่งได้แก่ ป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

(3) ขอหนังสืออนุญาตสัมภาษณ์จากบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

(4) ออกหนังสือนัดกลุ่มเป้าหมายพร้อมกำหนดวันเวลา และการส่งประเด็นที่ต้องการทราบล่วงหน้า เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีเวลาเตรียมข้อมูล

(5) เตรียมความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

(6) ประชุมร่วมกับผู้ช่วยวิจัยและแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูล เพื่อความสะดวกรวดเร็ว และได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการ

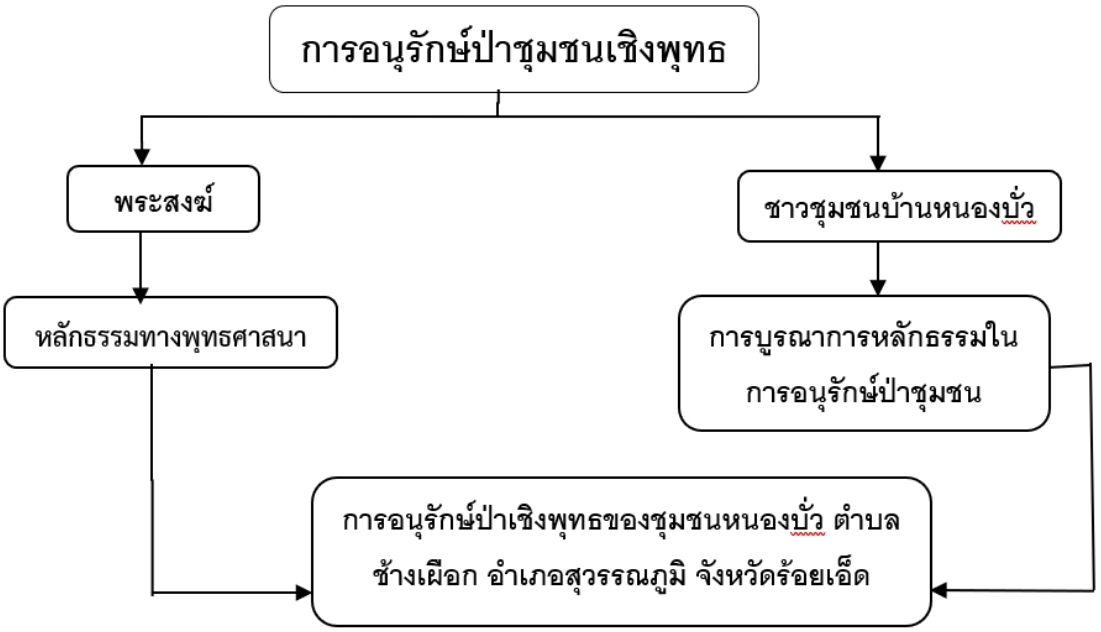
(7) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเดินทางไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามวันเวลาและสถานที่ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก และการบันทึกข้อมูลจากหลักฐานเชิงประจักษ์คือการอนุรักษ์ป่าชุมชน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัยแต่ละข้อ แล้ววิเคราะห์เนื้อหาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

3.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิภาพ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

4. ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว ในอดีตผืนป่าชุมชนบ้านหนองบั่วมีมากกว่านี้ แต่เนื่องด้วยเมื่อเกิดการขยายชุมชนย่อมมีสมาชิกของชุมชนเพิ่มมากขึ้น การบุกรุกแผ้วถางป่า เพื่อทำการเกษตรเลี้ยงชีพของสมาชิกในชุมชนมีมากขึ้น ป่าจึงถูกทำลายไปมาก แต่ป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว (ดงทำเลดอนใหญ่) อาจเป็นป่าผืนเดียวที่ยังคงเหลือเพื่อให้เราได้รับรู้ว่านี้คือผืนป่าที่เป็นธรรมชาติจริงๆ ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีไม้พะยูงจำนวนมาก แม้ว่าสภาพป่าจะถูกทำลายไปบ้าง โดยการบุกรุกแผ้วถางจากชาวบ้านที่ทำไร่เลื่อนลอยอยู่รอบข้างป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว (ดงทำเลดอนใหญ่) ที่ผ่านมานั้นผืนป่าอาจจะอยู่ได้เพราะจิตสำนึกของชุมชนชาวบ้านเอง ประกอบกับวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านหนองบั่ว ยังมีความเป็นอยู่แบบวิถีเดิมเน้นความเป็นอยู่แบบธรรมชาติ และยังไม่รู้จักการทำลายธรรมชาติ ในระยะปี พ.ศ.2551-2555 มีผู้ไม่หวังดี จากภายนอกชุมชนมาลักลอบตัดไม้พะยูงอยู่เรื่อย ๆ ชาวบ้านพบเจอแต่ต้นตอก็นำมาเล่าขานกันในหมู่บ้าน แรก ๆ ไม่มีใครใส่ใจนัก ต่อมาถี่ขึ้นตัดทีละหลายต้น จึงได้เกิดความตระหนักที่จะต้องหวงห้าม

จากสถานการณ์การบุกรุกป่าและการลักลอบตัดไม้ในปัจจุบันยังคงอยู่ในขั้นวิกฤติ พบพื้นที่ป่าเหลือเพียง 102 ล้านไร่ และช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมาปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยูงค่อนข้างรุนแรง โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกของประเทศไทย รวมถึงมีการลักลอบตัดไม้ประดู่ และไม้ชิงชันเพิ่มมากขึ้นจากปีที่แล้วถึง 5 เท่า ซึ่งเป็นความต้องการที่ถูกกำหนดมาของชาวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ และจากรายงานสรุปสถานการณ์การตัดไม้หวงห้ามโดยภาพรวมของประเทศ ในห้วงเดือน ตุลาคม ถึง เดือนธันวาคม พุทธศักราช 2558 พบว่าปัญหาบุกรุกทำลายตัดไม้จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว เมื่อก่อนป่าชุมชนบ้านหนองบั่วมีการลักลอบตัดไม้พะยูง ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามของทางราชการ แรก ๆ ชาวบ้านก็ยังไม่ตื่นตัวเท่าที่ควร เพราะยังไม่มีการรวมตัวกันของผู้นำชุมชนและชาวบ้าน แต่เมื่อปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยูงยังไม่ลดลงชาวบ้านได้ตื่นตัวและรวมตัวกันเพื่อปกป้องรักษาพื้นป่าชุมชนของพวกเขา เริ่มต้นการดูแลผืนป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว เมื่อเดือนกรกฎาคม 2556 จนถึงเดือนตุลาคม 2558 ที่พะยูงต้นสุดท้ายล้มลง และงานรักษาผืนป่าจากแนวคิดเชิงนามธรรมสู่รูปแบบงานเชิงรูปธรรมที่เห็นเป็นเชิงประจักษ์และสัมผัสได้ ผืนป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว ถือเป็นป่าที่มีความสมบูรณ์ที่สุดผืนเดียวที่เหลืออยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ดและมีพะยูงยืนต้นอยู่มากที่สุดเกิดจากน้ำมือ พลังความคิด การร่วมแรงร่วมใจ ของชาวบ้านและชาวชุมชนที่ใกล้เคียง ในการดูแลรักษาป่าชุมชนที่ให้ประโยชน์กับชาวบ้านและชุมชนได้เก็บเกี่ยวเอาทรัพยากรตามธรรมชาติ ที่ชาวบ้านได้บริโภคและขายเป็นอาหารการกินให้กับชุมชนบ้านหนองบั่วและชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง มิเช่นนั้นคงตกอยู่ในสภาพที่ไม่เหลืออะไรเลย เฉกเช่น ป่าผืนอื่นในประเทศไทยเพราะวิกฤตการณ์การปั่นราคาไม้พะยูงแบบสูงลิ่ว กระตุ้นความอยากในตัวผู้คนให้หลงไหลในกระแสความอยากนั้น จากตุลาคม 2558 จวบวันนี้ไม่มีพะยูงล้มอีกแล้ว แต่ตราบใดที่ความอยากในตัวผู้คนยังคงมีอยู่ ก็ยังไว้ใจอะไรไม่ได้ บางครั้งกฎเกณฑ์ (กฎหมาย) ที่คนสร้างขึ้นและวางเอาไว้อย่างเดียวเพื่อรักษาสังคมอาจย้อนกลับมาเป็นตัวทำลายเสียเองของผู้ใช้กฎเกณฑ์ หรือกฎหมายนั้น สิ่งเหล่านั้นจึงมิอาจจะสู้กับกฎธรรมชาติ ที่คนทั้งหลายผู้มีจิตสำนึกรู้รับผิดชอบชั่ว ดี ควรละพร้อมเข้าใจในสิ่งที่มันเป็นและอยู่กับมันให้ได้อย่างกลมกลืนและเป็นอันเดียวกับมัน ข้อสำคัญคุณค่าหรือราคาที่แท้จริง มิใช่เกิดจากการทำลายลง แต่คุณค่าหรือราคาที่แท้จริงเกิดจากสิ่งที่มันเป็นอยู่อย่างที่มันเป็น นี้คือ ปรัชญาการรักษาผืนป่าชุมชนดงทำเล-ดอนใหญ่บ้านหนองบั่ว ความดีทั้งมวลยกให้พี่น้องกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์ป่าชุมชนดงทำเล-ดอนใหญ่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและปรารถนาดีต่อผืนป่าผืนนี้

ต่อมาทางหน่วยงานรัฐ คือ กอ.รมน., ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด, หน่วยงานรัฐ เช่น ก.พ.ร.รวมทั้งพระอาจารย์ ดร.แสงจันทร์ แห่งวัดป่าดงทำเล และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดร้อยเอ็ด เข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ปัจจุบันมีอาสาสมัครเพิ่มเป็น 70 คน ที่ล้วนแต่เป็นลูกหลาน ญาติพี่น้องของคนในหมู่บ้านหนองบั่ว สลับกันมาเข้าเวรอย่างเข้มแข็ง จนสามารถรักษาต้นพะยูงที่เหลืออยู่ประมาณ 1426 ต้น เอาไว้ได้ ปัจจุบันปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยูงในพื้นที่ป่าดอนทำเลลดลงมาก ส่งผลให้พื้นที่ป่าและปริมาณไม้พะยูงเพิ่มสูงขึ้น สามารถขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่นได้ รวมทั้งประชากรในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการอนุรักษ์ป่าชุมชนจนได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติจากสถาบันต่าง ๆ หลายรางวัล เช่น รางวัลราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) “ธงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต” ปี 2560 รางวัลเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.) ประเภทรางวัลดาวรุ่งดีเด่นประจำปี 2561 ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรางวัลโครงการต้นไม้ทรงคุณค่า “รุกฺขมรดก ของแผ่นดิน ใต้ร่มพระบารมี” เป็นต้น

บ้านหนองบั่วไม่เพียงสร้างเกียรติประวัติที่ส่งต่อความภาคภูมิใจไปถึงรุ่นลูกหลาน แต่การสร้างชุดคุ้มครองป่าจากพลังจิตอาสา ซึ่งสามารถรักษาป่าพะยูงที่ใหญ่ที่สุดในภาคอีสานไว้ได้ ยังเท่ากับเป็นผู้รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างสมดุลของระบบนิเวศ พิสูจน์ให้เห็นความจริงว่า การบริหารจัดการป่าที่มีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลทั้งมูลค่าและคุณค่าไปพร้อม ๆ กัน หลังจากนั้น ชาวชุมชนบ้านหนองบั่วได้จัดการสร้างจิตสำนึก และการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อเป็นพลังที่จะสามารถปกป้องผืนป่าไว้ได้และปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยูงในผืนป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว (ดงทำเลดอนใหญ่) เกิดจากการกระทำผิดซ้ำซ้อน มาจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ ประชาชนในพื้นที่และกลุ่มบุคคลนอกพื้นที่ โดยมีการทำงานเป็นขบวนการ คือ มีนายทุนกับข้าราชการที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประชาชนในพื้นที่ร่วมมือกันทำลายป่า

2. วิธีการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธของชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด การบวชป่าและจัดตั้งจิตอาสาคุ้มครองป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว ชาวบ้านหนองบั่ว ได้ประชุมเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและปกป้องผืนป่า แนวคิดเรื่องการบวชป่าตามแนวทางของพระพุทธศาสนาที่ชุมชนถูกปลูกฝังเรื่องความดีงามมาช้านานจากวัดประจำหมู่บ้านจึงเกิดขึ้น การนำเอาแนวทางเรื่องการบวชป่ามาแก้ปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยูงในป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว (ดงทำเลดอนใหญ่) นี้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาที่คนในชุมชนจะพึงทำได้ในขณะนั้น เพราะการบวชเป็นวิธีการที่จะทำให้คนมีจิตสำนึกและมีจุดเปลี่ยนในการกระทำของตัวเอง การบวชมีความหมาย คือ การงดเว้นจากกระทำชั่วหรือไม่ดีทางกาย วาจา และใจ และให้ทุกคนหันมาสร้างจิตสำนึกที่ดีร่วมกันโดยการเริ่มต้นที่ทุกคนเป็นผู้มีศีลเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะพัฒนาไปสู่ลำดับของสมาธิและปัญญาต่อไป เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหานี้อีก งานบวชป่าครั้งแรกจึงถูกกำหนดขึ้น เมื่อวันที่ 7 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 โดยความร่วมมือจาก บ้านวัดโรงเรียนและองค์การบริหารส่วนตำบลช้างเผือก ในการจัดโครงการนี้ในชื่อ “โครงการปลูกป่า บวชป่าชุมชนทำเลดอนใหญ่ เฉลิมพระเกียรติ และมีพระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านทั้งหมดเข้าร่วมประมาณ 100 รูป คน ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญคือการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ว่าง และการจัดตั้งจิตอาสาชุดคุ้มครองป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว (ดงทำเลดอนใหญ่) เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน ที่ต้องการรักษาป่าชุมชนของตนเอง โดยตั้งเป็นชมรมจิตอาสาประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกิจอาสาโดยไม่มีค่าตอบแทนแต่อย่างใด เป็นการกระทำด้วยความรักป่าและความบริสุทธิ์ใจจริง ๆ เป็นความรักและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติภายในชุมชนของตัวเอง เพราะเมื่อเกิดมีขบวนการลักลอบตัดไม้พะยุงภายในป่าชุมชนของตัวเองแล้ว ปราชญ์ชาวบ้านและชาวชุมชนบ้านหนองบั่ว จึงได้ตกลงกันเรียกประชุมชาวชุมชน ประชุม

ครั้งแรก เป็นการประชุมวางแนวทางในการที่จะช่วยกันรักษาป่าและไม้พะยูง

การตั้งคณะกรรมการและการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ สมาชิกในชุมชนจะมีการรวมตัวกันตามสถานการณ์หรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการประชุม วางแผน การพูดคุยกัน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลหรือเรื่องที่เกิดขึ้น และการพบปะพูดคุยกันเป็นครั้งคราว เพื่อการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมของทุกคน เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น ในวาระเร่งด่วน เรื่องการแก้ไขปัญหาการตัดไม้ในป่าชุมชน จะประชุมชี้แจง แสดงความคิดเห็น ทำประชามติ และบันทึกข้อตกลงร่วมกันเป็นหนังสือเพื่อเป็นเอกสารประกอบการพิจาณาในการประชุมชี้แจงกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และในวาระที่เป็นปกติหรือเป็นการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เช่น การวางแผนงานจัดกิจกรรมปลูกป่า การวางแผนงานจัดกิจกรรมต้อนรับหน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงาน การวางแผนงานพัฒนาชุมชน จะมีการประชุม แจ้งให้ทราบ และปรึกษากันตามวาระการประชุม และในประเด็นที่สำคัญจะลงมติร่วมกัน และแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบการทำงาน และนอกจากนี้ชุมชนยังได้วางกฎระเบียบ กติกาและข้อตกลงของชุมชนในการใช้ประโยชน์การดูแลรักษาผืนป่าชุมชนบ้านหนองบั่ว (ดงทำเลดอนใหญ่)

การเข้าเวรยามรักษาผืนป่าชุมชน เป็นการรักษาป่าให้รอดพ้นจากการถูกทำลาย โดยเริ่มจากการมีจิตสำนึกของคนในชุมชนจึงมีการก่อสร้างป้อมยามรอบผืนป่าขึ้นมา 4 จุด โดยความร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกจิตอาสาที่ร่วมกันสร้างขึ้นเอง ด้วยการเสียสละทุนทรัพย์ส่วนตัว และหาวัสดุในการก่อสร้างทำเป็นป้อมยามได้พักพิงหลบร้อน ฝน และหนาวตามฤดูกาล เนื่องจากการดูแลปกป้องผืนป่าของกลุ่มจิตอาสา คือ การทำงานเพื่อป้องปรามไม่ให้ผู้ไม่หวังดีเข้ามาลักลอบตัดไม้พะยูง การเข้าเวรคือ งานที่ทำเป็นประจำทุกวัน โดยคัดเลือกจิตอาสาผู้ชายที่มีความพร้อมที่จะเสียสละเวลาทำงาน เพื่อส่วนรวมโดยไม่ส่งผลกระทบต่องานในครอบครัว กลุ่มจิตอาสามีการจัดชุดเข้าเวรแบ่งเป็นจำนวน 6 ชุด คือ ชุดที่ 1-6 แต่ละชุดเวรจะมีสมาชิกจำนวนประมาณ 15 คน และแบ่งกำลังคนประจำป้อมยาม 4 จุด รอบผืนป่า ตั้งจุดตรวจสกัดกั้น เฝ้าระวัง ลาดตระเวน การทำหน้าที่เข้าเวรของชุดเวรนั้นถือว่าเป็นแนวหน้าในการทำงานที่เสียสละแทนชาวบ้านทุกคน และทุกคนก็ทำงานอย่างไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากแต่ประการใด การเข้าเวรจิตอาสาจะทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความมุ่งมั่นอดทน เพราะผืนป่าเป็นของทุกคนในชาติ แต่การดูแลอย่างใกล้ชิดเป็นหน้าที่ของชาวบ้านหนองบั่วที่มีชุดเวรเป็นตัวแทน การทำหน้าที่ก็ยังคงต่อเนื่อง และได้รับกำลังใจจากผู้อยู่เบื้องหลังที่ไม่ได้เข้าเวรตลอดเวลา จิตอาสาแนวหลังหรือผู้ที่ไม่ได้มีหน้าที่เข้าเวรหลายท่านได้แวะไปเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ มอบสิ่งของให้อยู่ตลอดแม้ในยามค่ำคืน จิตอาสาทุกคนเป็นกำลังใจกันและกันมาตลอด

3. รูปแบบการอนุรักษ์ป่าเชิงพุทธของชุมชนบ้านหนองบั่ว ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

กิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชน กลุ่มเครือข่ายจิตอาสาพิทักษ์ป่าดงทำเลดอนใหญ่ ได้หาวิธีแก้ไขปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าและอนุรักษ์ป่าร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยการประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่มีต่อกัน จัดเวทีชาวบ้าน เสวนาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาทัศนคติเชิงลบที่มีต่อการร่วมมือปกป้องผืนป่า และเฝ้าระวังการลักลอบตัดไม้ จัดเวรยามรักษาป่า โดยไม่พบปัญหาการลักลอบตัดไม้ในป่าดงทำเลดอนใหญ่และจัด โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนารถ โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนารถ องค์การบริหารส่วนตำบลช้างเผือก ได้พิจารณาคัดเลือกป่าชุมชนดงทำเลดอนใหญ่ บ้านหนองบั่ว ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยา และมีกลุ่มจิตอาสาที่ช่วยกันดูแลรักษาป่าด้วยความสามัคคี เป็นชุมชนที่มีความเข้ม

แข็งจึงได้ประสานความร่วมมือมายังกลุ่มจิตอาสาบ้านหนองบั่ว และให้งบสนับสนุน ในส่วนของกิจกรรมการปลูกป่า โดยจัดเตรียมพื้นที่ปลูกต้นไม้ และนำพาเข้าเรียนรู้ป่าธรรมชาติ ในผืนป่าชุมชนดงทำเลดอนใหญ่ และให้การต้อนรับจัดเตรียมอาหารมื้อเที่ยงให้กับประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อส่งเสริมกลุ่มจิตอาสาที่ดูแลรักษาป่าและได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ และจัดกลุ่มจิตอาสา ซึ่งเป็นแบบอย่างที่มองเห็นความสำคัญของป่าไม้ได้ร่วมกันดูแลรักษาป่าและได้ถ่ายทอดจิตสำนึกให้กับชุมชนอื่น ในงานนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด ได้มอบประกาศเกียรติคุณผู้สนับสนุนโครงการให้กลุ่มจิตอาสาพิทักษ์ป่าดงทำเลดอนใหญ่ ยกให้เป็นแบบอย่างในการทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความเสียสละ

5. ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยเสนอแนะให้ผู้ศึกษาได้ทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรศึกษาอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ของป่าไม้ชุมชน
2. ควรศึกษาการขยายพื้นที่ปลูกป่าของชุมชน

6. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูรธมฺมจิตฺโต). (2538). *ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระครูพิพิธจารุธรรม และคณะ. (2557). แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอน พระพุทธศาสนาเถรวาท. *รายงานวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรมป่าไม้. (2560). *เนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทย พ.ศ.2516 - 2558*. ค้นหาเมื่อ 15 กรกฎาคม 2560 จาก http://forestinfo.forest.go.th

ภาษาอังกฤษ

Methi Thammaporn (Prayoondhammacitto). (1995). *Dharma and environmental conservation*. Bangkok: Buddhadharma Foundation.

Phra Khru Phiphitcharutham and others. (2014). Guidelines for forest conservation according to the doctrine. Theravada Buddhism. *Research Report*. Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Department of Forestry. (2017). *Forest area of Thailand 1973 - 2015*. Retrieved on July 15, 2017 from http://forestinfo.forest.go.th.